

lir ve erşi üçte bir diyetir. Baş ve vücut-taki diğer yaralamalarda veya organlara ve bedenî fonksiyonlara kısmen zarar veren yaralamalarda ödenecek bedelin belirlenmesi ise bilirkişi, hâkim, kanun koyucu gibi yetkili mercilerin takdirine bırakılmıştır (bk. CİRÂH; HÜKÜMET-i ADL).

Diyet miktarını etkileyen cinsiyet, din farkı, hürriyet gibi şartlar erş miktarını da etkiler. Ancak İmam Mâlik dahil Medineli hukukçular bir hadisten (Nesâî, "Kasâme", 37) hareketle, tam diyetin üçte birine ulaşmadığı sürece kadın ve erkeğin erşinin eşit olduğu görüşündedir. Başta İbn Mes'ûd olmak üzere bir kısım sahâbe ve tâbiîn, Hz. Peygamber'in cenin diyetinde (gurre) kız-erkek ayrımını yapmamasına dayanarak tam diyetin yirmide birini aşmadığı sürece -ki bu müddihanın erşidir- kadın ile erkeğe eşit bedel ödeneceğini belirtmişlerdir. Fukahanın çoğunluğu ise diyet ve erşi cezadan çok maddî tazminat olarak telakki ettiğinden kadının erşinin erkeğine nisbetle yarım olacağını ileri sürmüşlerdir.

Erşin takdirinde her organ ve fonksiyon ayrı bir değer kabul edildiğinden müessir fiilin birden fazla yaralanma ve sakatlanmaya yol açması halinde kural olarak her biri için ayrı erş takdir edilir. Ancak yaralanma veya sakatlıklar aynı organda olmuşsa sadece miktarca büyüük olan bedelin, organ ve sebep değişikliğinde ise her bedelin ayrı ayrı gerekeceği fikri ağırlık taşır. Yaralama ve sakatlamalarda suç ve erşin taaddüdü konusunda ayrıntılı bir hukuk doktrini oluşmuştur.

Erşin ödetilmesinde suçluyu cezalandırmadan ziyade haksız fiil sonucu meydana gelen bedenî zararı tazmin gayesi ağır bastığından erş sorumluluğu için fiilin medenî sorumluluğu yeterli olup cezaî ehliyeteye sahip bulunması şartı aranmaz. Başka bir ifadeyle erşin ödenmesinin gerekçesi failin kasıt ve kusuru değil mağdurun suçsuz oluşudur. Bu sebeple küçüğün, delinin, doktor ve sağlık personelinin, kamu görevlilerinin, hayvan ve eşyanın yol açtığı yaralanma ve sakatlıklarda, gerekli illiyet bağı kurulabildiği ve mağdur hukukun koruması altında olduğu sürece erşin yetkili ve sorumlu şahıs ve mercilerce ödenmesi gerekir. Erşten sorumlu tutulan kural olarak fail ise de Hanefîler'e ve Şîa'ya göre erş diyet miktarının yirmide birini, İmam Mâlik de dahil Medineli hukukçulara göre üçte birini geçtiği takdirde belli şartlarla bunu âkile üstlenir. Şâ-

fiîler ise miktarı ne olursa olsun erşi âkilenin üstleneceği görüşündedir. Erşin alacaklısı mağdur, onun ölümü halinde ise mirasçısıdır. Erş mağdur açısından diyetle olduğu gibi tamamıyla şahsî bir hak sayılır. Hukukî mahiyeti itibarıyla ise erşin maddî tazminat vasfı diyete göre çok daha belirgindir. Doktrinde, erş ödendikten sonra faile ayrıca maddî bir bedelin ödetilmeyeceği fikri hâkim olmakla birlikte suçluya devlet tarafından ek bir ceza verilip verilmeyeceği, yarının iyileşip geride hiçbir iz kalmamasının erşi ne derece etkileyeceği gibi hususlar tartışmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

- el-Muvatta', "Ukûl", 1; İbn Mâce, "Diyât", 9-10, 16-20; Ebû Dâvûd, "Diyât", 20; Nesâî, "Kasâme", 40-48; Mâverîdî, el-Ahkâmü's-sulâtîyye, Kahire 1386/1966, s. 234-235; Serahsî, el-Mebsûl, XXVI, 26, 59, 81; Kâsânî, Bedâ'î, VII, 311-325; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-müctehid, Kahire 1392, II, 350-357; İbn Kudâme, el-Muğnî, Kahire 1367, IX, 488 vd., 523 vd.; Abdülkâdir Üdeh, et-Teşrî' u'l-cinâ' iyyü'l-İslâmî, Kahire 1379/1960, II, 261-290; Abdülazîz Âmir, et-Ta'zîr fi's-şer'ati'l-İslâmiyye, Beyrut 1389/1969, s. 133-139; Ali el-Hafîf, ed-Damân fi'l-fıkhi'l-İslâmî, Kahire 1971-73, II, 191-209; M. Ebû Zehre, el-Ükûbe, Kahire, ts. (Dârü'l-Fikrî'l-Arabî), s. 590-596; Ali Şafak, Mezheplerarası Mukayeseli İslâm Ceza Hukuku, Erzurum 1977, s. 127-135; Zühaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî, VI, 331-361; a.mlf., Nazariyyetü'd-damân, Dimaşk 1402/1982, s. 344-349; Ahmed Fethî Behnesî, ed-Diye fi's-şer'ati'l-İslâmiyye, Beyrut 1404/1984, s. 109-169; a.mlf., el-Mevsû'atü'l-cinâ' iyye fi'l-fıkhi'l-İslâmî, Beyrut 1412/1991, I, 83-124; Bilmen, Kamus², III, 13, 31-37, 49-53; İvaz Ahmed İdris, ed-Diye beyne'l-ükkûbe ve't-ta'vîz fi'l-fıkhi'l-İslâmiyyi'l-mukâren, Beyrut 1986; E. Tyan, "Diya", EI² (İng.), II, 340-343; "Erş", Mu.Fİ, V, 83-107; "Etrâf", a.e., XIV, 198-242.

ALİ ŞAFAK

ERTAN, Veli

(1912-1991)

Eğitimci, yazar.

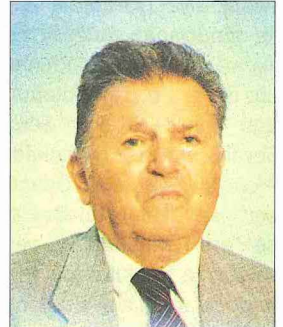
3 Mart 1328'de (16 Mart 1912) Akseki'nin Sadıklar köyünde doğdu. Babası köyün imam ve hatibi Mehmet Emin Efendi, annesi müderris Sadık Efendi'nin kızı Fatma Hanım'dır. İlk öğrenimini aynı köyde uzun yıllar öğretmenlik yapan dedesi Veli Efendi'den gördü. 1923'te babasının vefatı üzerine, daha sonra kayınpederi olan dayısı Hasan Hüsnü Erdem'in himayesinde Ankara'ya giderek Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Medresesi hazırlık sınıfına kaydoldu. 1924 yılında medresele-
rin kapatılması üzerine Ankara Dârülmualimîni'nin ikinci sınıfına kabul edildi.

Daha sonra Antalya'da orta öğrenimini tamamladı.

Veli Ertan 1929'da öğretmenliğe başladı ve sekiz ay kadar Antalya Serik Yanköy'de öğretmen muavini olarak çalıştı. Orta okul öğretmenliği imtihanını kazanarak 1933-1939 yıllarında İzmir Bornova'da öğretmenlik yaptı. 1939'da girdiği Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'nü bitirdikten sonra Millî Eğitim Bakanlığı'nın çeşitli kurumlarında öğretmenlik görevinde bulundu, ayrıca 1948-1953 yılları arasında Sivas Millî Eğitim Müdürlüğü görevini yürüttü. Ankara İmam-Hatip Okulu müdürü iken bakanlıkca meslekî araştırmalar yapmak ve Arapça öğrenmek üzere Bağdat'a gönderildi (1956-1958). Dönüşünde öğretmenlik görevine devam etti. 1962'de açılan Konya Yüksek İslâm Enstitüsü müdürlüğüne tayin edildi. On yıl süreyle bu görevde kalan Ertan enstitünün kuruluş ve gelişmesine önemli katkılarda bulundu; çeşitli teşebbüsleriyle enstitünün öğretim kadrosunun gelişmesine, öğrencilerin bilgi ve kültür düzeyinin yükselmesine ortam hazırladı.

Veli Ertan 1972'de tayin edildiği İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü pedagojik formasyon dersleri öğretmenliği görevini sürdürürken 1974 Eylülünde kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Yaklaşık kırk beş yıllık eğitimciliğiyle birlikte yürüttüğü yazarlık hayatını emekli olduktan sonra da devam ettirdi. Çok yönlü faaliyetleri, halkla ilişkileri, eğitimciliği ve sempatik kişiliğiyle hem uzun süreli meslek hayatı boyunca öğrencilerinin, hem de halkın sevgi ve takdirini kazanan Veli Ertan 6-7 Ağustos 1991 gecesi vefat etti ve Maltepe Başıbüyük Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Eserleri. Eğitim ve kültür hayatıyla ilgili yazılar yazmayı bir alışkanlık haline getiren Veli Ertan pek çok alanda kitap ve makaleler yazmıştır. Eserlerinde daha çok İslâm büyüklerine ve ilmiyal konularına ağırlık vermiştir. Büyük ölçüde

Veli Ertan

halkın ve orta öğretim seviyesinde olan kişilerin faydalanabileceği eserlerinin başlıcaları şunlardır: **A) Biyografik Eserleri.** *Hız. Ömer* (Ankara 1955); *Hız. Ebu Bekir* (Ankara 1962); *Hız. Osman* (Ankara 1963); *Hız. Ali* (Ankara 1963); *Ahmed Cevdet Paşa* (Ankara 1964); *Mehmet Akif'in Hayatı ve Eserleri* (İstanbul 1968); *Meşhur Şeyhu'l-İslâmlar* (İstanbul 1969); *Son Peygamber* (İstanbul 1975); *Ahmet Hamdi Akseki* (Ankara 1988); *Süleyman Çelebi ve Mevlut* (İstanbul, ts.). **B) Eğitim ve Öğretimle İlgili Eserleri.** *İzahlı Cep İlmi-hali* (Ankara 1960); *İslam Ahlâkı* (Konya 1963); *Ailenin Din Bilgisi* (İstanbul 1967); *Yeni Usule Göre Arapça Dersleri* (İstanbul 1968). **C) Tarih ve Coğrafya ile İlgili Eserleri.** *Muasırlar İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası* (Konya 1965); *Afrika'da ve Avrupa'da İslâmiyet* (İstanbul 1968); *İstanbul'un Fethi ve Fâtih Sultan Mehmed'in Şahsiyeti* (Konya 1970). Veli Ertan'ın ayrıca *Oku, İslâm, Hilâl, Yeşilay, Diyanet, Haksess, Tohum, Millî Kültür* gibi dergilerde pek çok makalesi yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA:

Veli Ertan'ın bizzat kendisi tarafından yazılan özgeçmişi, İSAM Dokümantasyon Servisi; Hizmet Belgesi, MÜ İlahiyat Fakültesi Arşivi; *Yeşilay*, sy. 694, Ankara 1 Eylül 1991; sy. 696, 1 Kasım 1991; *Haksess*, sy. 321, Ankara 1991, s. 30-31; Halit Güler, "Hocam Veli Ertan", *Diyanet Dergisi*, sy. 10, Ankara 1991, s. 30-31; A. Ali Uçar, "Örnek İnsan Veli Ertan", *Zaman*, İstanbul 15 Ağustos 1991.

HALİS AYHAN

ERTAYLAN, İsmail Hikmet

(1889-1967)

Edebiyat tarihi araştırmacısı, edip, eğitimci ve yazar.

İstanbul'da Beylerbeyi'nde doğdu. Babası Damad Abdullah Paşa'nın torunlarından Dahiliye Nezâreti sicil müdürü Mehmed Reşad Bey, annesi Melek Leiman Hanım'dır. Beylerbeyi'nde ilkokulu bitirdikten sonra (1900) orta ve lise öğrenimini Galata Sarayı Mekteb-i Sultânîsi'nde tamamladı (1908). Güzel sanatlarla karşı ilgisini ve resme olan kabiliyetini takdir eden Tefvik Fikret, bunu geliştirmesi için kendisine Avrupa'ya resim tahsiline gitmesini tavsiye etmişti. Ancak aynı yıl yeğeni Hüseyin Kâzım Kadri'nin kurduğu *Tanin* gazetesinde Tefvik Fikret'in etrafında toplanan genç kadronun içinde yer alarak yazı hayatına atılması dolayısıyla bu proje gerçekleşemedi. Ağustos 1911'de Mül-

kiye Mektebi'ni bitirdi. Mektebin birinci sınıfında iken Avrupa'da tahsil imkânını da verecek bir imtihanı kazanarak Galata Sarayı Mekteb-i Sultânîsi öğretmen yardımcılığına tayin edildi (Aralık 1909). Böylece devlet hizmetine giren İsmail Hikmet, Tefvik Fikret'in Galata Sarayı Mekteb-i Sultânîsi müdürü olduğu bu devrede onunla daha çok yakınlık kurma imkânını elde etti. Fakat bir müddet sonra hocasının müdürlükten istifa etmesi üzerine İsmail Hikmet de buradaki görevinden ayrıldı (Nisan 1910). Mülkiye'nin son sınıfında iken açılan başka bir imtihanı kazanıp Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne kâtip olarak girdi. Kısa bir müddet sonra buradan da ayrılarak Robert College Türkçe-edebiyat muallimliğiyle hayatının uzun bir devresini kapsayacak olan öğretmenliğe başladı (Kasım 1911). Bunun peşi sıra İstanbul'daki çeşitli yerli ve yabancı okullarda Türkçe-edebiyat ve Fransızca hocalığı ile bazı idarî görevler yaptı. 1914'te incelemelerde bulunmak üzere Fransa, İsviçre, İtalya, Almanya ve Norveç'e gitti. Mayıs 1921'de öğretmenlikten ayrılarak Hariciye Nezâreti Matbuat Umum Müdürlüğü'nde tedkik ve telhis mümeyyizi olarak görev aldı. İstanbul hükûmetinin dağıtılmasıyla buradaki memuriyeti sona erdi. Bu sırada Azerbaycan'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi hükûmetinden öğretmen istemesi üzerine Maarif Vekâleti tarafından Bakü'ye gönderildi (Nisan 1923). Bakü Üniversitesi'nde ve Bakü Tiyatro Mektebi'nde Türk edebiyatı tarihi, Bakü Yüksek Muallim Mektebi'nde Batı edebiyatı tarihi ve sanat tarihi öğretim üyeliği yaptı. Ardından Bakü Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanlığına getirildi (Eylül 1924). Bu sırada *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı dört ciltlik eserini ortaya koydu. Başarılı çalışmalarını değerlendiren Bakü Üniversitesi senatosunun kararı ile kendisine profesörlük

unvanı verildi (Temmuz 1927). Bu yıllarda Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Dağıstan, Kırım ve Kazan'ı gezerek buralardaki kütüphanelerde incelemelerde bulundu. *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* adlı profesörlük tezi basılmakta iken Aralık 1927'de Ankara'ya döndü. Ankara Kız Lisesi müdürlüğü ve edebiyat öğretmenliği yanında Gazi Eğitim Enstitüsü Türk ve Batı edebiyatı tarihleri ve sanat tarihi öğretmenliklerini de yürüttü. Bu sırada yeni kurulan Dil Encümeni üyeliğine seçilip bir süre Türk lugatı ve derleme komisyonlarının başkanlığını yaptı. Nisan 1933'te Kıbrıs Lefkoşe Türk Lisesi'ne müdür ve edebiyat öğretmeni tayin edildi. Bu liseye bağlı bir müzik enstitüsü ve tiyatro kursu açarak sanat alanında da hizmet vermeye başladı. Yurda dönünce Kasım 1934'te Maarif Vekâleti müfettişliğiyle birlikte Ankara Devlet Konservatuarı ve Cumhurbaşkanlığı Orkestrası müdürlüğü görevlerini yürüttü. Ekim 1935'te müfettişliğinin yanı sıra kendisine İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi müdürlüğü görevi de verildi. 1939 Kasımında Afganistan Maarif Nezâreti müşaviri olarak Kâbil'e gönderildi. Şahsî gayretleriyle Kâbil'de bir gece üniversitesi açtığı gibi ilkokuldan üniversiteye kadar bütün öğretim kurumlarının programlarını hazırladı. Burada görevli iken Hindistan'ı dolaşarak kütüphanelerde araştırmalar yaptı. Aralık 1942'de Türkiye'ye döndü. Ocak 1943'te ordinaryüs profesör unvanıyla İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Türk Edebiyatı Tarihi Kürsüsü öğretim üyeliğine getirildi. Bu fakültede edebiyat tarihiyle ilgili çeşitli yayınlarda bulunan Ertaylan, İstanbul'un 500. fethi yıl dönümünü kutlamak için düşünülen yayınları hazırlayacak komiteye başkanlık etti. Fakülteden Eylül 1960'ta emekli oldu. Yayın ve araştırma faaliyetlerini sürdürmekte iken hastalanıp tedavi görmekte olduğu Haydarpaşa Numune Hastahanesi'nde 18 Aralık 1967'de vefat etti. Kabri Rumelihisarı Mezarlığı'ndadır.

Eserleri. Öğrencilik yıllarında önce şiirle başlayan yazı hayatının ilk devresinde *Vuslat-ı Memnûa* adlı küçük millî romanı (İstanbul 1324), *Hesap İmtihanı* adındaki mektep piyesinin (İstanbul 1333) ardından *Haftalık Gazete*'de (1918-1919) tefrika edilen manzum *Falci* piyesi yanında küçük hikâyelerini toplayan *Bînamazın Otuz Üç Gecesi* (İstanbul 1337) adlı eseri ve *Ateş Olur da Yakmaz mı?*

İsmail
Hikmet
Ertaylan

